

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผล

รวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า เป็นผลงานของมนตรี ศรียงค์ พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี 2550 และได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนหรือรางวัลซีไรต์ในปีเดียวกัน บทกวีนิพนธ์ในหนังสือเล่มนี้มีทั้งสิ้น 38 บท เขียนในระหว่างปี พ.ศ. 2535 – 2550 อันเป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยประเทศไทยได้พัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ กวีนำเสนอแนวคิดบนฐานความเข้าใจทางปรัชญา วิพากษ์วิจารณ์สภาวะปัญหาทางจิตใจที่เกิดขึ้นทั้งกับตนเอง และผู้คนในสังคมยุคปัจจุบันด้วยสัมผัสทางอารมณ์ แสดงปฏิกริยาต่อสังคมซึ่งมีความเจริญรุดหน้าแต่ไร้ความสุข อันเป็นเหตุให้ผู้คนหลากหลายต่างก็ปิดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน แต่ต้องเสแสร้งทำดีต่อกัน ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม เขาใช้บทกวีกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตในสังคม และมองย้อนดูสภาวะอันไม่พึงปรารถนา ถึงแม้ในอีกด้านหนึ่งบุคคลก็สามารถพัฒนาคุณค่าและสิ่งที่ดีๆ กระทำในช่วงเวลาขณะมีชีวิตอยู่ หากตระหนักในความไม่เที่ยงแท้ อันเป็นสัจธรรมของชีวิต

1. แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า

ในทัศนะของนักวิจารณ์และกรรมการพิจารณารางวัลซีไรต์ประจำปี 2550 รวมบทกวีนิพนธ์เล่มนี้เด่นที่ภาพชีวิตผู้คนในประสบการณ์ของกวี มีเพียงบางความเห็นที่สนใจนัยทางปรัชญาเกี่ยวกับสัจธรรมความไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาและประมวลผลการวิเคราะห์วิจารณ์พบว่า ในภาพรวมจุดเด่นของงานชุดนี้มีได้อยู่ที่ระดับภาพชีวิตเท่านั้น หากอยู่ที่ความหมายที่แฝงอยู่ในภาพเหล่านั้น ความหมายดังกล่าวนี้สามารถจัดหมวดหมู่เป็นแนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า 2 ประเด็นคือ แนวคิดเชิงปรัชญาและสัจธรรมเกี่ยวกับ โลกและชีวิต และแนวคิดด้านจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

แนวคิดเชิงปรัชญาและสังขธรรมเกี่ยวกับโลกและชีวิตจำแนกเป็น 3 ประเด็นคือ ความหมายในการเรียนรู้และประสบการณ์ การต่อสู้ และอุดมคติของชีวิต

ในประเด็นแรกกวีนำเสนอโลกที่ปรากฏด้วยการเรียนรู้หรือกล่าวได้ว่าผู้อ่านถูกชักนำให้เข้าไปมองโลกในสายตาของกวี ที่บอกเล่าเรื่องราวด้วยสายตาแห่งการตั้งคำถาม ด้วยความไม่เข้าใจปรากฏการณ์และเบื้องหลังอันซับซ้อน ความหมายในการเรียนรู้และประสบการณ์เน้นมาษาภาพของตัวตนและชีวิตในประเด็นที่ผู้คนดำรงอยู่ในโลกโดยหลีกเลี่ยงจากความจริงเหมือนกำลังตกอยู่ในความฝัน แม้ดวงตาสีมอยู่ก็ไม่เห็นความจริง เห็นเพียงความสวยงามอันเป็นภาพฉายฉาย ทั้ง ๆ ที่มีความทุกข์ซ่อนอยู่ภายใน ชีวิตจึงเหมือนแก้วคว้าง ว่างเปล่า หากความชัดเจนไม่ได้ ชะตาชีวิตของผู้คนที่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกที่หมุนเร่งแต่แก้วคว้างก็เหมือนถูกคุมขังในสังคมที่กำลังเคลื่อนไหวอย่างไรทิศทาง ดังเห็นได้ในบท “เงาสะท้อนบนประตูกระจก” (32 – 35) สภาวะทางจิตใจของผู้คนในสังคมเต็มไปด้วยความเหงาเศร้าสร้อย จนไม่อาจรักษาจิตวิญญาณของการต่อสู้ไว้ได้ กระทั่งกลายเป็น “สัตว์บาดเจ็บแห่งยุคสมัย” ที่อ่อนล้า อ่อนแรงไร้อำนาจและพลังในการต่อสู้ ในที่สุดก็ต้องยอมจำนนต่อชะตากรรมจนอาจจะสูญเสียชาติพันธุ์ ดังบท “ทั้งท่านและทั้งข้าพเจ้า” (64 – 69) ชีวิตที่หาความชัดเจนไม่ได้ ตกอยู่ในภาวะกำกึ่งระหว่างความจริงกับความฝัน แม้ว่าจะพบความฝันอันงดงามที่เป็นจริงได้ก็คงเป็นชีวิตหลังความตายเท่านั้น ดังเห็นได้จากความหวังของชายขี้เมาในบท “ชายขี้เมาแห่งละม้ายสงเคราะห์” (56 – 59)

นอกจากนี้ กวียังเสียดสีพฤติกรรมกรรมการแสดงออกในความต้องการมีตัวตนของปัจเจกในยุคเทคโนโลยี ที่ใช้ช่องทางสื่อสารณะโดยขาดการกลั่นกรอง แต่กลับใช้เป็นช่องทางสื่อความหมกมุ่นในกาม ตัณหา และราคะ โดยคิดว่าการแสดงออกดังกล่าวจะทำให้ตนมีตัวตนในสังคม ซึ่งเป็นความคิดที่ผิดพลาดอันเกิดจากการขาดความยับยั้ง และหลงอยู่ในมายาแห่งตัวตน ดังเห็นในบท “น้องแอมแคมฟร็อก” (132 – 133) และ “มนต์รัก msn” (128 – 129)

ความหวังที่เป็นมาษาของคนชนบทคือ ความเข้าใจว่าความเจริญเติบโตของเมืองจะช่วยเหลือยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ ความคับแค้นใจของคนจนผู้ใช้แรงงานที่เดินทางเข้ามาหางานทำ แล้วลับหายไปพร้อมกับความมั่งมันและฝันใฝ่ ปรากฏในบท “มีคนเดินผ่านมา” (21 – 23) กวีรับสารทางอารมณ์ที่สื่อความทุกข์ เหงา เศร้า ภายในใจของผู้คนเหล่านี้ เสียงอึ้งคะนึ่งของความทุกข์ที่ไม่มีใครสนใจจะรับฟังสื่อผ่าน “โน้ตแห่งดวงตา” ที่กวีได้ยิน ความหวังของผู้คนเหล่านี้เป็นเพียงมายาภาพ หากใช้ความจริง จึงกล่าวได้ว่าชะตาชีวิตของพวกเขาดำรงอยู่ท่ามกลางความโศคร้ายเฉยเมยของโลก

ในทัศนะของมนตรี ศรียงค์ สิ่งหนึ่งที่ต้องเรียนรู้คือความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตดำรงอยู่ท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ในด้านของความจริงเกี่ยวกับสัจธรรมของชีวิต กวีกล่าวว่าชีวิตของมนุษย์เป็นเพียงสิ่งเล็กน้อยราวกับเม็ดทรายที่อาจถูกลมพัดพาไปเมื่อใดก็ได้ ชีวิตกระจัดย่อย ไร้พลังอำนาจ และอ่อนแรงไปตามกาลเวลา ความเล็กน้อยของชีวิตเป็นความน่าเศร้า ที่นำไปสู่การ รับประทานซึ่งเราไม่มีทางเลือกหนีได้คือ ความอ้างว้าง เปล่าเปลี่ยว เดียวดาย ดังกล่าวไว้ในบท “บ้านเลขที่ 41 / 3” (17 – 20) และ “พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” (76 – 77)

กวีแสดงความตระหนักในความจริงของชีวิตว่าความตายเป็นกฎธรรมชาติ ความตาย ของผู้อื่นที่ได้ประสบก็ยิ่งย้ำการรับรู้ และตระหนักในคุณค่าของความสัมพันธ์ในช่วงเวลาชีวิตอัน แสนสั้น ช่วงเวลาสำคัญคือเวลาแห่งการมีชีวิต ที่ได้สร้างสถานความสัมพันธ์ เกื้อกูลเพื่อแผ่นดิน คุณค่า ของความสัมพันธ์เปรียบดังลายกนกอันงดงาม และความงดงามของลายกนกก็เปรียบดังสิ่งงดงามที่ บุคคลร่วมสร้างสรรค์กับผู้อื่น ดังเห็นในบท “ลายกนก” (112 – 113) แม้ว่าร่างกายของมนุษย์จะ เสื่อมถอยไปตามกาลเวลา แต่คุณค่าที่ได้สร้างสรรค์และกระทำไว้ย่อมจะคงอยู่ไม่สลายไป คุณงามความดีของบุคคลนั้นเปรียบดังแก้วที่จะคงคุณค่าตราบนานเท่านานเหนือเวลาที่เคลื่อนไป และธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ร่วมหวน ไหวกับความสูญเสียครั้งนี้ ดังกล่าวไว้ในบท “เหมือนเทือก บรรทัดจะร้องไห้” (114) นี่คือการสืบทอดแนวคิดคุณค่าของธรรมชาติในมโนทัศน์ของกวีไทย แต่ก่อน

กวีเผยแพร่ประสบการณ์ทางอารมณ์คือความเวทนาว่าความไม่ยั่งยืนของชีวิตสร้างความ ตระหนักในความเข้าใจแก่นแท้ของการดำรงชีวิต โดยเปรียบว่าชีวิตมนุษย์นั้นแสนสั้น “เหมือนบุหรื ที่มอดตลอดมวน” และช่วงเวลาที่จะอยู่ในโลกนี้ก็สั้นนัก “แต่ละทศวรรษ โลกนี้แสนสั้น ปีเดือน เคลื่อนกาลเพียงผ่านวัน เพียงกระชั้นกระคิกเข็มนาฬิกา” ดังสื่อไว้ในบท “เพียงพริบตา” (138 – 142) ระยะเวลาของชีวิตที่ผ่านไปอย่างรวดเร็ว อายุที่ล่วงเลยไปพร้อมกับสังขารที่อ่อนแอ และที่สุดก็ตาย การสื่อความของกวีเป็นการเตือนสติตนเองและกระตุ้นให้ผู้อ่านร่วมตระหนักถึง ความไม่แน่นอนของชีวิต แล้วเร่งคิดค้นหาจุดหมายและคุณค่าที่แท้ ก่อนที่จะหมดเวลาชีวิตลงอย่าง น่าเสียดาย

มนตรี ศรียงค์ สื่อว่าประสบการณ์ในความรัก สร้างความเข้าใจในสัจธรรมของความ เปลี่ยนแปลง ความรักให้การเรียนรู้อันมีคุณค่าแก่ผู้รับประทาน แต่เมื่อความรักลงเอยด้วยการ จากลา ย่อมให้ความเจ็บปวดแก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ดังที่กวีเสนอประสบการณ์ความรักของชายหนุ่ม

อดีตคนรักของช่างเสริมสวย ในบท “ชายคนรักของช่างเสริมสวย” (28 – 31) กวีสื่อความรู้สึกเศร้าเสียใจอย่างที่สุดของชายหนุ่ม เมื่อต้องยอมรับความจริงว่าความรักไม่คงสภาพเดิม เขาและเธอก็มีแต่ “ความแปลกหน้า”

ท่ามกลางความเจ็บเหงา เปล่าเปลี่ยว อีกด้านหนึ่งของชีวิตก็ยังมีความงามปรากฏอยู่ ความรักเป็นความงามของชีวิตที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ และเป็นสิ่งงามที่มนุษย์แสวงหาและหวังจะได้ครอบครอง ความรักให้คุณค่าต่อความรู้สึกของผู้รับประสบการณ์ แม้ว่าจะไม่ได้ลงเอยที่การครองคู่ แต่ก็ยังคงมีความรู้สึกคืออยู่ในความทรงจำ ดังบทกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงคนรักเก่า ในบท “ประทุมภรณ์ : สายลมตะวันตกและขอบฟ้ามหาสมุทร” (84 – 87) “นิตยา : ดวงน้ำที่ร่วงเงาจากดาววัลย์” (80 – 83) และ “ชุดิมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” (88 – 91) กวีสามารถใช้บทราพันรักที่สื่อจากส่วนลึกของจิตใจ และเป็นความรักส่วนตัวเน้นภาพความเหงา ผสานกับความอ่อนไหว ความรัก และความผูกพัน ซึ่งให้เนื้อหาทางปรัชญาในประเด็นการเรียนรู้ในคุณค่าของความรักและความงามของชีวิตได้อย่างงดงาม

การต่อสู้เป็นคุณค่าสำคัญของชีวิตที่สามารถเรียนรู้ผ่านพฤติกรรมของผู้อื่น การต่อสู้ด้วยศรัทธาเพื่อที่จะพิสูจน์ความจริงที่ยังไม่ประจักษ์ โดยไม่หวั่นต่อความเหน็ดเหนื่อยและความยากลำบากตรากตรำจนวาระสุดท้ายของชีวิต เป็นความชื่นชมต่อบุคคลผู้มีความมุ่งมั่น ดังที่กวีกล่าวถึงชายชราชาวประมง ที่ออกแรงพายเรือไปสู่เส้นขอบฟ้า เพื่อที่จะค้นหาความหมายจนกระทั่งจบชีวิตลงในวัย 93 ปี ในบท “เรือกลางทะเล” (106 – 109)

การต่อสู้ด้วยความศรัทธาในความถูกต้องและความชอบธรรมเพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ เป็นสิ่งที่หาได้ยากยิ่งในสังคมที่บุคคลขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ แต่มนตรี ศรียงค์ก็สื่อให้เห็นว่าท่ามกลางสังคมดังกล่าวยังมีบุคคลผู้มีใจเสียสละยอมอุทิศชีวิตเพื่อพิทักษ์ความถูกต้องชอบธรรม เขาคือ เจริญ วัคค์อักษร ซึ่งมีใจรักในความยุติธรรม และยึดถือความถูกต้องชอบธรรมเป็นอุดมคติ แม้ว่าการต่อสู้ของเขาจะเป็นเหตุให้ต้องวายชนม์ เพราะถูกลอบสังหาร แต่สิ่งที่เจริญ วัคค์อักษรมุ่งมั่นกระทำนั้นคงจะสามารถกระตุ้นให้ผู้ยังอยู่ได้สานต่อความตั้งใจของเขา เพื่อความดีงามของสังคมต่อไป ดังกล่าวไว้ในบท “หลับตาเถิดเธอ” (110 – 111)

มนตรี ศรียงค์ เน้นว่าความรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ โดยเฉพาะความรู้สึกเมื่อตนหาถูกกระตุ้นในบางขณะ การพยายามควบคุมหรือยับยั้งความต้องการหรืออำนาจกิเลสนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก แต่หากบุคคลสามารถหยุดยั้งความต้องการได้ก็

เท่ากับชนะใจตนเอง ดังที่กวีเสนอการต่อสู้กับความต้องการภายในจิตใจตน เมื่ออายตนะภายใน ประสานกับอายตนะภายนอกด้วยภาพเขี้ยวหนทางเพศ จนก่อเกิดกำหนดในการเสพเพชรส และ กลายเป็น “ทุกข์ทนมานมโนธรรม” เนื่องจากไม่สามารถเอาชนะ “จิตสำนึกสีดำ” ภายในจิตใจ ของตนได้ “การทำศึก” กับความรู้สึกของตนเองจึงเป็นความพ่ายแพ้ เพราะไม่สามารถเอาชนะ ความมัวเมาของตัณหาได้ ดังปรากฏในบท “การตรวจภายในของข้าพเจ้า” (38 – 40)

คุณค่าจากการเรียนรู้ในการต่อสู้กับงานของตน สร้างความประจักษ์แก่กวีว่าคุณค่า ของการงานนั้นไม่ได้อยู่ที่การหาเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การสร้างปัญญาแก่ชีวิตด้วย เพราะการต่อสู้กับตัวตนในการทำงานเป็นความจริงของชีวิตมนุษย์ ที่ต้องเรียนรู้กับความเหน็ด เหย็ดและพร้อมที่จะเผชิญกับทุกปัญหา โดยมองว่าปัญหาทุกอย่างคือการเรียนรู้ แม้ว่าจะงานที่ทำจะ เหน็ดเหนื่อยสักเพียงใดก็ไม่ย่อท้อ ดังที่กวีแจแจงขั้นตอนการทำงานของคนทำเส้นหมี่ ในบท “นิพพานในร้านหมี่เป็ดศิริวัฒน์” (60 – 63) ซึ่งไม่หวั่นเกรงต่อความเหน็ดเหนื่อย แม้จะต้องใช้กำลัง แรงกายมากมายในการทำเส้นหมี่ คนขายหมี่ประจักษ์คุณค่าในการต่อสู้กับความเหน็ดเหนื่อยใน การงานว่าชีวิตกับการงานเป็นปัจจัยเกี่ยวพันกัน ที่จะนำพาบุคคลไปสู่ความสำเร็จและความสุขที่ แท้จริงได้

เมื่อมีการต่อสู้ สิ่งที่มีมนุษย์ยึดเป็นหลักก็คือเป้าหมายแห่งชีวิตหรืออุดมคติอันยากจะ แปรเปลี่ยน ดังอุดมคติของชายชราชาวประมง ในบท “เรือกลางทะเล” (106 – 109) ที่เดินทางอย่าง เดียวดายกลางท้องทะเลด้วยเรือลำน้อย นั่นคือการเดินทางเพื่อที่จะพิสูจน์คำตอบที่เขาแสวงหา ความจริงของอุดมคติที่ยึดมั่น สร้างแรงบันดาลใจในการต่อสู้ให้ผู้เดินทางไม่ย่อท้อต่อความเหน็ด เหนื่อย เพื่อความหวังและเป้าหมายที่จะพิสูจน์ความจริงจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต กวีใช้บท “หลับตาเถิดเธอ” (110 – 111) สดุดีเจริญ วัตอักษร ผู้อุทิศตนตามอุดมคติของชีวิต ให้เห็นว่า คุณความดีของเขามีค่ามากพอที่จะฝากอุดมการณ์ไว้กับผู้ที่ยังอยู่และมีจิตสำนึกเพียงพอ

แนวคิดด้านจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นแนวคิดหลักส่วนที่สองใน รวบรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า สอดคล้องกับภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรมของการเร่งรัด พัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งเพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นหลังจากแผนพัฒนาประเทศได้ใช้ต่อเนื่องมารวม 5 ทศวรรษ ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายในสังคม ที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน ในบริบทที่ผู้คน แปรลกแยกกันมากขึ้น มนตรี ศรีรงค์ ใช้บทประพันธ์หลายบทกระตุ้นให้เห็นว่าบุคคลยิ่งจำเป็นต้อง พัฒนาจริยธรรมจากจิตสำนึกด้านสร้างสรรค์ เพื่อผูกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และกอบกู้ภาวะ ความตกต่ำทางจิตวิญญาณในบริบทสังคมแบบต่างคนต่างปิดขังตนเอง แนวคิดด้านจริยธรรมและ

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์นี้วิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นคือ แนวคิดด้านจริยธรรม และแนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

แนวคิดด้านจริยธรรมในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าเน้นคุณสมบัติที่กำกับบุคคลให้ลดทอนความเห็นแก่ตัวอย่างเกินขอบเขต เพื่อผดุงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผู้คนแปลกแยกต่อกันมากขึ้น โดยเน้นจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่พึงมีในตัวตนของบุคคลคือความเมตตาและความซื่อสัตย์

ในรวมบทกวีนิพนธ์ชุดนี้ความเมตตามีรากฐานมาจากความเห็นค่าของผู้อื่น โดยเริ่มจากผู้เป็นที่รักและผูกพันในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญที่สุดที่จะปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมข้อนี้ ด้วยการมอบความรักความผูกพันระหว่างสามีภรรยาที่แผ่ขยายไปสู่บุตรธิดา ความรักความผูกพันในครอบครัวขยายเป็นความเมตตาหรือความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข ดังบทกวีนิพนธ์ “พลาชงาม” (96 – 97) ซึ่งเผยแพร่ของพ่อและที่มาในการเสียดสีและแรงกายแรงใจในการทำงานอย่างทุ่มเท เพื่อความสุขของลูกที่พ่อรัก ความรักอันยิ่งใหญ่ของพ่อตั้งอยู่บนความเมตตาด้วยการเสียดสีความสุขส่วนตัวเพื่อคนที่รัก

ความรัก ความห่วงใย และความเข้าใจ มิได้มีให้เฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงแบ่งปันไปถึงเพื่อนที่ผูกพัน ความชื่นชมยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ประสบความสำเร็จ หรือพ้นจากทุกข์ เป็นจริยธรรมอย่างหนึ่งที่เรียกว่ามุกิตาจิต กวีเผยแพร่รับรู้และเข้าใจในความทุกข์ของเพื่อน แม้ว่าจะไม่สามารถช่วยแบ่งเบาความทุกข์ได้ แต่ก็รับรู้ปัญหาด้วยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และเป็นกำลังใจให้เพื่อนสู้ชีวิตต่อไป ดังเห็นได้ในบท “ทรงเกียรติ : นิทานปรัมปราแสนเศร้า” (74 – 75) ผู้รับจะพบความน่ายินดีที่ทิวีสึกเมื่อรับรู้ว่าเป็นเพื่อนของเขาไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคและพร้อมที่จะสู้ต่อในตอนเช้าของวันใหม่ ดังบท “ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” (72 -73) ทั้งนี้ยังไม่รวมบท “มีคนเดินผ่านมา” (21 – 23) ซึ่งแสดงว่าความใส่ใจต่อความทุกข์ของผู้ที่เป็นคนอื่นก็เกิดขึ้นได้

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่บุคคลจำเป็นต้องมี และเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่ได้รับการปลูกฝังไว้ในตัวบุคคล กวีเชิดชูคุณค่าของความซื่อสัตย์ที่บุคคลพึงมีได้แก่ ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น และความซื่อสัตย์ต่อหลักการที่ควรยึดถือ ซึ่งดูจะด้อยความสำคัญลงมากในสังคมแห่งการแข่งขัน ที่ผลประโยชน์และความร่ำรวยกลายเป็นเครื่องชี้วัดสถานภาพและศักดิ์ศรีตามค่านิยม คุณธรรมข้อนี้ต้องเริ่มที่ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง โดยเริ่มจากความซื่อสัตย์และมั่นคงในบทบาทหน้าที่ของตน อันมีความรักและความภูมิใจในบทบาทหน้าที่ที่เป็นพื้นฐาน ดังความ

ชื่อเสียงต่อตนเองในการกระทำหน้าที่เพื่อบุคคลที่รัก ปรากฏในบท “พลาญาม” (96 – 97) พ่อมุ่งมั่นกระทำตามหน้าที่ของตนอย่างมั่นคงด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัวด้วยการเสียดสละความสุขส่วนตัว เพื่อความสุขของลูกและภรรยาผู้เป็นที่รัก

ความมุ่งมั่นทำงานที่รักอย่างไม่ท้อถอยของคณชยหมี ในบท “นิพพานในร้านหมีเปิดศิริวัฒน์” (60 – 63) ที่มุ่งมั่นทำเส้นหมีด้วยความทุ่มเท แม้วางานที่ทำจะหนักและเหนื่อย แต่เพื่อความสำเร็จของงานคณชยหมีก็พร้อมที่จะเผชิญ ด้วยความอดทนและใจซื่อสัตย์มั่นคงที่จะทำงานจนบรรลุเป้าหมาย ความซื่อสัตย์ต่อใจตนเองของชายชราชาวประมง ที่เดินทางกลางท้องทะเลด้วยความมุ่งมั่นที่จะพิสูจน์ความจริง ณ เส้นขอบฟ้า โดยไม่หวั่นเกรงต่อความเหน็ดเหนื่อยและความยากลำบากตรากตรำจนวาระสุดท้ายของชีวิต สื่อความมั่นคงและซื่อสัตย์ต่อใจตนอย่างน่านับถือ

ความมั่นคงในบทบาทหน้าที่ของตนโดยไม่หวั่นไหวต่อคำนิยมและสถานภาพทางสังคม เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมหากมีในตัวบุคคล ดังการแสดงออกของพ่อค้าของเล่นเด็กในบท “ดวงตาคู่นั้นดู” (44 – 45) ที่ไม่สนใจต่อสายตาของผู้คนที่มองเขาว่าแปลกแยกจากคนอื่น เขามีความสุขในการค้าขายอย่างมีศักดิ์ศรี กล้าเผชิญกับการดูถูกเหยียดหยามของผู้คน แต่พฤติกรรมของคนรอบข้างก็ไม่ได้ส่งผลต่อความมุ่งมั่นกระทำด้วยความรัก เขายังคงซื่อสัตย์ต่อใจและหลักการของตนต่อไป

ความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่นเป็นคุณธรรมที่มีพื้นฐานมาจากความซื่อสัตย์ต่อตนเอง แม้ว่าเงินจะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ แต่ถ้านักคิดไม่ยึดติดกับอำนาจของเงิน เงินก็ไม่ใช่คุณค่าที่จะวัดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของพ่อค้าของเล่นเด็กในบท “ในดวงตาคู่นั้น” (48 – 49) ที่กำหนดราคาขายของเล่นเด็กในราคาอันละ 35 บาท แม้ว่าผู้ซื้อจะให้ราคาสูงถึงอันละ 100 บาท เขาก็ไม่ขาย เพราะไม่ใช่ราคาที่เขาตั้งใจ เขาตระหนักถึงคุณค่าของงานและอาชีพที่ตนทำด้วยความภูมิใจ พฤติกรรมของพ่อค้านี้ไม่เพียงเป็นความซื่อสัตย์ต่ออาชีพตนเอง แต่ยังเป็นความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น และเป็นความเคารพในคุณค่าของตนเองด้วย

ความซื่อสัตย์ต่อหลักการที่ควรยึดถือเป็นจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อสังคม ที่หาได้ยากยิ่งในสังคมปัจจุบัน แต่วิกิก็เสนอให้เห็นว่ายังมีบุคคลผู้ยึดมั่นในคุณธรรมข้อนี้อยู่ ดังที่กล่าวยกย่องบุคคลผู้อุทิศชีวิตเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ในบท “หลับตาเถิดเธอ” (110 – 111) เจริญ วัดอักษร ผู้ยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรม ด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาว่าคุณความดีจะสามารถลบล้างอำนาจอธรรมในสังคม

แนวคิดด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า พิจารณาได้ 2 ประเด็นคือ สิ่งที่จรรโลงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และสิ่งที่บั่นทอนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ในยุคที่สังคมเน้นการแข่งขันเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนก็ดูห่างเหินและแปลกแยกกันมากขึ้น แม้อยู่ท่ามกลางผู้คนหลากหลายบุคคลก็ยังคงเหงา เศร้า เดียวดาย แต่กวีสื่อให้เห็นว่ามีสิ่งที่ยรร โลงความสัมพันธ์ให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมแห่งการแข่งขัน ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจ ความรัก ความจริงใจ และมิตรภาพ สิ่งดีๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้ในสังคมเพียงแค่มนุษย์เปิดใจยอมรับความแตกต่างและเข้าอกเข้าใจกัน ดังที่มนตรี ศรีรงค์ รับรู้และเข้าใจในความต้องการของคนชนบทที่อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองด้วยความหวัง กวีใช้ดวงตามองผู้คนเหล่านี้ด้วยความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ แม้ว่าไม่สามารถช่วยให้พวกเขาพ้นจาก “ชะตากรรม” ที่เลือกเดินได้ ดังกล่าวไว้ในบท “มีคนเดินผ่านมา” (21 – 23) ในกรณีที่เพื่อนประสบความล้มเหลว ผู้อ่านจึงเห็นได้ว่าเป็นความจำเป็นที่เพื่อนยอมเป็นกำลังใจให้เพื่อนสู้ชีวิตต่อไป และยินดีด้วยความจริงใจเมื่อเพื่อนไม่ละทิ้งความฝัน และมุ่งหน้าสู้อีกครั้งในเช้าวันใหม่ ดังบท “ยูทหนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” (72 – 73)

มนตรี ศรีรงค์ ซาบซึ้งในคุณค่าของความรักในแง่ที่ความรักเป็นความงามที่มนุษย์ใฝ่เรียนรู้ แสวงหา และหวังจะได้ครอบครอง ความรักให้มีความสุขแก่ผู้รับประสบการณ์ในความทรงจำ เขาได้เรียนรู้ความรู้สึกที่งดงาม แม้ความรักจะไม่ลงเอยที่การครองคู่กัน แต่ประสบการณ์ของความรักก็ได้สร้างพลังให้เขาเรียนรู้ ต่อสู้ และแสวงหาความสุขที่แท้จริงต่อไป ดังพบในบท “นิตยา : ดวงน้ำที่ร่วงเงาจากเถาวัลย์” (80 – 83) “ประทุมภรณ์ : สายลมตะวันตกและขอบฟ้ามหาสมุทร” (84 – 87) และ “ซุติมา : อาณาจักรแห่งความหวาดกลัวของดักแด้” (88 – 91) คุณค่าของการแสวงหาเมื่อพบทางออกก็จะให้ความเชื่อมั่นแก่บุคคล ที่สามารถจัดการชีวิตให้ค้นพบความจริงได้ ความรักเป็นสิ่งยรร โลงความสัมพันธ์ที่มั่นคงทางจิตใจ ความรักที่แท้จริงคือความรักที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ดังความรักของพ่อที่กล่าวไว้ในบท “พลาขาม” (96 – 97) ความรักของพ่ออยู่บนฐานของความเมตตาคือความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

พื้นฐานทางจิตใจที่เหมาะสมในการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ ความจริงใจ การไม่แบ่งแยก และความเคารพในตัวตนของบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน สัมพันธภาพระหว่างมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาคุณลักษณะดังกล่าว เพื่อก่อเกิดเป็นมิตรภาพที่มั่นคงแก่กัน ดังที่มนตรี ศรีรงค์ ให้การยอมรับในตัวตนของพ่อค้าของเด็กที่แต่งกายอย่าง “ควาบอย” ซึ่งคนอื่นมองว่าเขาเป็น “คนบ้า” แต่กวีชื่นชมที่ควาบอยไม่หวั่นไหวต่อสายตาของผู้คน ในสายตาของกวีพ่อค้าของเด็กก็มีความมุ่งมั่นตั้งใจกระทำในสิ่งที่ตนรัก และมีอิสระทางความคิด โดยไม่ยึดติดกับค่านิยมทางสังคม ความเคารพคุณค่าในตัวตนเช่นนี้จึงเป็นที่มาของสัมพันธภาพนอกเหนือจากผลประโยชน์

ในวิถีชีวิตที่เน้นการแข่งขัน เงินกลายเป็นปัจจัยหลักในการวัดศักดิ์ศรีและสถานะทางสังคม เมื่อการแข่งขันรุนแรงขึ้นมิตรภาพก็อ่อนแอลง คนที่เคยรู้จักคุ้นเคยกันกลายเป็นศัตรูเพราะแข่งขันทำธุรกิจอย่างเดียวกัน ดังตัวอย่างในบท “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” (25 – 27)

มนตรี ศรีรงค์ ลีอบรรยากาศในสังคม ที่ผู้คนขาดความไว้วางใจต่อกัน หวาดระแวง ปิดกั้นตนเองจากโลกภายนอก และขังตนเองอยู่กับโลกส่วนตัว อ้างอ้าง โดดเดี่ยว ขาดการเรียนรู้ เมื่อผู้คนในสังคม ไร้สัมพันธภาพกับผู้อื่น หมกมุ่นอยู่แต่กับตนเอง เพราะยึดติดกับมิชฌาทิฐิ จนมองไม่เห็นความจริง ต่างฝ่ายต่างก็ตั้งสมแต่ความโกรธเกลียด ในที่สุดก็ทำสงครามกัน นี่คือจุดจบของความสัมพันธ์ที่ยากจะประสานได้ ดังปรากฏในบท “โลกที่อยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า” (122 – 127)

2. รูปแบบและความสัมพันธ์กับเนื้อหา

รูปแบบและความสัมพันธ์กับเนื้อหาในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า วิเคราะห์ได้ว่าเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจในการเลือกประกอบวัสดุคือภาษา และปรับใช้ฉันทลักษณ์ให้เหมาะกับเนื้อหา ซึ่งสามารถตอบสนองความมุ่งหมายในการสื่อสารทั้งด้านความคิดและอารมณ์ ด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ที่ให้พลังในการสื่อสารและกระทบต่อผู้รับ ดังที่ผู้วิจัยวิเคราะห์เป็น 4 ประเด็น คือ ฉันทลักษณ์ กลวิธีการใช้คำ สัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ และองค์ประกอบของบทประพันธ์

ฉันทลักษณ์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า ปรากฏใช้เพียง 2 ประเภท คือ กลอนสุภาพ และกาพย์ฉบัง 16 กลอนสุภาพเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้เป็นหลักในรวมบทกวีนิพนธ์ชุดนี้ ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเขียนในลักษณะของการบอกเล่าเรื่องราวแก่ผู้รับในวงกว้าง บทสนทนากับผู้อ่าน และบทรำพึงกับตนเอง มนตรี ศรีรงค์ เน้นความเหมาะสมและความมุ่งหมายในการสื่อสาร โดยไม่จำกัดจำนวนคำภายในวรรค กวีใช้จำนวนคำในวรรคอย่างอิสระ ดังพบว่าบางบทกวีใช้จำนวนคำอย่างหลากหลาย ตั้งแต่ 6 – 9 คำ หรือบางวรรคอาจมี 10 – 11 คำ เพื่อความเหมาะสมของความหมาย เมื่อพิจารณาการแบ่งจำนวนคำภายในวรรคตามจังหวะการอ่านในแต่ละวรรคก็ต้องอ่านแตกต่างกัน กวีใช้สัมผัสนอกตามปกติ แต่ไม่จงใจใช้สัมผัสในที่เน้นสัมผัสสระอย่างสม่ำเสมอ หรือบางวรรคไม่มีสัมผัสในเลย เช่น “ข้าพเจ้าค่อมและหัวเราะ” “ข้าพเจ้าผ่านคำด้วยความเมา เพื่อตื่นเขารอคำด้วยความทน” และ “แก้วแล้วแก้วเล่า – ซ้ำอีกแก้ว” บางวรรคที่ไม่เน้นสัมผัสในกวีก็อาศัยการซ้ำคำเพื่อสร้างความเชื่อมโยงภายในวรรค บทประพันธ์ที่ไม่เน้นสัมผัสในมักเขียนในลักษณะของการสนทนา ทั้งสนทนากับผู้อ่านและรำพึงกับตนเอง กวีสร้างลักษณะเด่นในบทกวีที่ไม่เน้นสัมผัสในด้วยการเลือกใช้สัมผัสอักษรในคำซ้อน และการซ้ำคำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้นย้ำความหมาย และเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้านเสียงให้กลมกลืนกับการสื่อความ

บทประพันธ์ที่เน้นสัมผัสในมักปรากฏในบทที่แสดงอารมณ์ ประกอบกับการพรรณนาภาพที่แสดงความเคลื่อนไหว ความหยุดนิ่ง ความมืด ความสว่าง ในบรรยากาศที่กระทบอารมณ์ กวีเลือกใช้ทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระเป็นอุปกรณ์สื่อสารภายในวรรค เช่น “ไปสู่ความเว้งว่างอันกว้างลึก กลางครีกกลั่น โครมที่โถมถา แปรทศมิดมีคซิงพืดทา คำสนิทมิดดาด้วยราตรี” ใช้สัมผัสในตามจังหวะที่เหมาะสม และใช้ประกอบคำซ้อนที่ซ้ำเสียงพยัญชนะต้น เช่น “ยามราตรีมิดมิดไปทุกทิศ” และใช้การซ้ำคำ เช่น “กลบดาวกลบเดือนให้เดือนลบ” เพื่อเน้นย้ำความหมายในการสื่อสาร

ภาพยัลบัง 16 เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏใช้เพียงบทเดียวในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า คือบท “เด็กสาวสิบสี่มอสอง” (36 – 37) ลักษณะบังคับเป็นไปตามขนบ แต่กวีสร้างลักษณะเด่นด้วยการปรับใช้ภาพยัลบัง 16 ซึ่งเป็นรูปแบบคำประพันธ์ในหนังสือเก่าและวรรณคดีโบราณที่ใช้ศัพท์ยากและอลังการด้วยการใช้คำธรรมดาในชีวิตประจำวันสื่อภาพการเจริญวัยตามธรรมชาติของเด็กสาว ดังกล่าวว่า “แก้มกำคำตัดฝาดอม ผลิ้วยอกตูมอูมนม ผิวขาว – เต้ากลม วันนี้ – สิบสี่ขวบปี” การสื่อความของกวีให้จินตภาพแก่ผู้อ่านได้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายของเด็กสาว ด้วยถ้อยคำธรรมดาที่น่าประทับใจ

กลวิธีการใช้คำที่สร้างลักษณะเด่นให้แก่รวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าอยู่ที่การเลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดา และใช้ในชีวิตประจำวัน มนตรี ศรีรงค์ ไม่ได้ใช้คำทำเนียบกวีหรือคำที่วิจิตรหรูหรา แต่เลือกใช้คำที่เหมาะสมแก่การสื่อความหมายหรือสอดคล้องกับความคิดหลักเพื่อสื่ออารมณ์ร่วมให้ผู้อ่านเข้าใจ คิดตาม และเห็นภาพ ดังการใช้คำสรรพนามอย่างเป็นทางการว่า “ท่าน” และ “ข้าพเจ้า” เพื่อสื่อถึงบรรทัดฐานของความสัมพันธ์แบบห่างเหินของผู้คนในสังคม ที่มีสภาพต่างคนต่างอยู่ ไร้เพื่อน ไร้มิตร ปิดขังตนเองอยู่ภายในโลกส่วนตัว กวีใช้คำภาษาปากซึ่งประกอบด้วยคำยืมภาษาอังกฤษ คำสแลง และคำที่ไม่สุภาพ เพื่อสื่อเลียนภาษาใน “สังคมออนไลน์” และเสียดสีพฤติกรรมของผู้คนในโลกออนไลน์ เช่น “เรากะเทอร์เจอกันในวันหนึ่ง” “ไยวไยวเทอร์อยู่ที่นายอ่า?” กวีเลือกใช้คำไทยพื้น ๆ ระดับชาวบ้าน เพื่อสื่ออารมณ์ที่คนทั่วไปเข้าใจได้โดยง่าย เช่นวรรคที่กล่าวว่า “ตกใจเหงื่อซึมจนลึ้มเมีย เวรไหมละไอ้เหี้ยโนเกียกู” นอกจากนี้กวียังใช้กลวิธีการเล่นคำโดยการเล่นคำพ้อง ซึ่งใช้นามจริงของบุคคลที่กวีกล่าวถึงกับคำที่สื่อความหมายเชื่อมโยงกับชีวิตของผู้ชายชนมที่กวีระลึกถึง ดังพบในบท “ลายกนก” (112 – 113) และ “เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” (114)

กวีเลือกใช้คำศัพท์ทางพุทธศาสนาในบริบทที่เน้นถึงความไม่เที่ยงแท้ในชีวิต เพื่อเตือนสติตนเองและเพื่อนมนุษย์ คำที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามักปรากฏในบทที่สื่อภาพบรรยากาศเสียดแทง เปล่าเปลี่ยว อ้างว้าง ไร้ความสุข และจมอยู่กับความทุกข์ เพื่อเน้นย้ำความไม่ยั่งยืนของ

ชีวิตและสรรพสิ่ง ที่เชื่อมโยงกับการถือปรัชญาทางพุทธศาสนา ดังตัวอย่าง “เพื่อสังขารผุพัง – อสงไขย” “อนิจจา – ความเหงา ความเศร้าโศก” “สุสาน เวลา ชะตากรรม” เป็นต้น

สัญลักษณ์ในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้ามีความกลมกลืนกับบรรยากาศ และการพรรณนาอารมณ์ หากตีความเชื่อมโยงจะให้เห็นความซับซ้อนของเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ กวีเลือกใช้ “ดวงตา” เป็นสัญลักษณ์สำคัญในหลายบทประพันธ์ บางบทสื่อการแสดงออก จากตัวตนภายในของบุคคล บางบทสื่ออารมณ์ความรู้สึกตามสภาวะของจิตใจ ดังเช่นบท “ทั้งท่าน แหละทั้งข้าพเจ้า” (66) กล่าวว่า “ลึกลงในดวงตาข้าพเจ้า คือองศาแผดเผาที่ผ่าวไหม้ ค่อยค่อยมอด ทิละนิตชีวิตวัย กร่อนก่อนเนื้อหัวใจที่ละน้อย” ความร้อนผ่าวภายในดวงตาคือไฟแห่งความทุกข์ที่ ซ่อนอยู่ภายในใจ ไฟภายในดวงตาจึงเป็นสัญลักษณ์แทนความทุกข์ร้อนอย่างหนักในจิตใจ หรือใน บท “ยุทธนา : ราวเดินเรือหาปลาขอบฟ้าไกล” (72) กล่าวว่า “ดวงตาแน่วแน่นั้นแปรเปลี่ยน อ่อนล้า อิดโรยโอยเอียน ต่างแตกแยกเพี้ยนไปผิดคน” ดวงตาที่เคยส่องประกายแน่วแน่นเป็นสัญลักษณ์แทน การแสดงออกของพลังแห่งความฝัน เมื่อแสงแห่งดวงตาอ่อนพลังลง เขาจึงเห็นพลังแห่งความฝัน ลึกลง ดังวรรคต่อมา “ข้าพเจ้าเห็นซากยับเรืออัปปาง อยู่กลางดวงตาคู่พร้าไหว” กวีไม่ได้ให้ความสำคัญต่อดวงตาเพียงแค่อวัยวะที่ใช้ในการมองเห็น แต่คุณค่าของดวงตามีความสำคัญต่อการกำหนดชีวิตของบุคคลว่าจะมีความสุขหรือทุกข์ข่มขื่นอยู่กับทัศนะในการมอง โลกและชีวิต ดังการตั้งชื่อรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า ซึ่งสื่อทัศนะในการมองโลกของกวี อันเป็นโลก ที่รุ่มเร้าด้วยความเหงาเศร้าท่ามกลางความเจริญของสังคม นอกจากนี้กวียังใช้สัญลักษณ์ที่พบใน บทกวีนิพนธ์ร่วมสมัยทั่วไป เช่น ถนน เรือ ขอบฟ้า ปราสาททราย และยังมีสัญลักษณ์เฉพาะตน ที่ชวนคิดคือ ไคโนเสาร์ แดด หุ่นเบ็ด ไคโนเสาร์ชราในบท “ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” (65) เป็นสัญลักษณ์โดยไม่ต้องพรรณนาก็สามารถสื่อถึงยุคที่มนุษย์จะสูญสิ้นชาติพันธุ์ ด้วยความไร้ สมรรถนะในการต่อสู้ปัญหา

โวหารความเปรียบเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดพลังในการสื่อสาร กระทบอารมณ์ และกระตุ้นจินตภาพแก่ผู้อ่าน มนตรี ศรีรงค์ เลือกใช้โวหารความเปรียบเพื่อ กระตุ้นการครุ่นคิดถึงความหมาย อันเชื่อมโยงถึงการสื่อความคิดและอารมณ์ โวหารความเปรียบ ที่กวีเลือกใช้ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ สัทพจน์ อติพจน์ และคำถามเชิงวาทศิลป์

กวีเลือกใช้อุปมาเปรียบเทียบลักษณะความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่เป็นสัญลักษณ์ บอกเหตุ ในบท “มะลิลา : ฝนสีนาฬิกาสามสิบห้านาที” (92) ว่า “เมฆแดงดั่งเพลิงไปเว้งว้าง บอกข่าวบางอย่างจะอย่างไร” เมฆที่เปลี่ยนเป็นสีแดงเพลิงเหมือนการเตือนภัยจากธรรมชาติ กวีอุปมาเปรียบช่วงเวลาอันแสนสั้นของชีวิตในบท “เพียงพริบตา” (138) ว่า “เหมือนบุหรีที่มอด ตลอคมวน” การมอดไหม้ของบุหรีให้ภาพแก่ผู้อ่านได้ถูกคิดถึงความไม่ยั่งยืนของชีวิตที่จะต้องเกิดขึ้นกับตนเองในสักวัน และได้ทบทวนถึงความเป็นมาในชีวิตและสิ่งที่พึงกระทำ

ในบท “ร้านข้าวมันไก่ทั้งห้า” (25) กวีใช้อุปลักษณ์สื่อความโกรธเคืองรุนแรงของเพื่อนบ้านที่ประกอบกิจการเดียวกัน ด้วยการ “ยิงไฟดวงตาข้ามอาคาร” เพราะไม่พอใจที่เป็นคู่แข่งทางธุรกิจ อุปลักษณ์ “ยิงไฟดวงตา” นี้สื่ออารมณ์โกรธเกลียดที่ผู้ส่งสารมีต่อผู้รับสารอย่างรุนแรง กวีใช้อุปลักษณ์เปรียบผู้คนเป็น “โคโนเสาร์ชรา” และ “สัตว์บาดเจ็บ” ในบท “ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” (65) สื่อสภาพของบุคคลที่อ่อนด้า อ่อนแรง ไร้อำนาจที่จะปกป้องตนเองให้พ้นจากภัยอันตราย ทำได้เพียงขอมจ่านต่อชะตากรรม ในบท “พงษ์ศักดิ์ : พายุฤดูร้อน” (76) อุปลักษณ์สื่อถึงสภาพไร้ค่าของชีวิตมนุษย์ โดยเปรียบว่าเป็น “เพียงเม็ดฝุ่นทรายริมชายหาด” ซึ่งไม่อาจกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ เพียงลมพัดเล็กน้อยก็ปลิวไปไกล นั่นคือความไม่แน่นอนของชีวิตมนุษย์ กวีใช้ศัพท์หรือคำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อช่วยกระตุ้นจินตภาพและสร้างอารมณ์ร่วมแก่ผู้อ่าน ดังเห็นได้ในบท “ควาบอยเฟสสันแดง” (42 – 43) ซึ่งกวีเลียนเสียงตะโกนโห่ร้องของควาบอยว่า “เยี่ยกอ่ว” เพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ผู้คนรับรู้ว่าควาบอยกำลังเคลื่อนเข้ามา กวีใช้คำเลียนเสียงอุทานของตนเองว่า “AAAH – COWBOY” (อา! ควาบอย) เพื่อสื่อความรู้สึกตื่นเต้นและประหลาดใจเมื่อเห็นควาบอย คำเลียนเสียงพึมพำของควาบอยที่ใช้แทนเสียงถั่งกระสุนปืนว่า “พั้งเหี้ยว พั้งเหี้ยว” ให้ความรู้สึกตื่นเต้นในการแสดงออกของควาบอย ที่ผู้อ่านสัมผัสได้ในจินตนาการ

อดีตพจน์หรือความเปรียบเทียบจริง ปรากฏใช้ในบท “การตรวจภายในของข้าพเจ้า” (38) สื่อความหนักหน่วงของความกำหนดว่าภาพที่เห็นนั้นทำให้บรรยากาศมืดมิดไปราวกับเกิดสุริยุคราส ดังกล่าวว่า “เป็นเที่ยงที่ลมมายสงเคราะห์ตกตะลึง! ราวถึงสุริยุคราสมีคาคผืน เมื่อร่างขาวราวแป้งตัดแสงวัน โลกก็พลันมืดมิดสนิทไป” ความมืดมิดไปทั้งโลกนี้คือความมืดของสติหรือความรู้ตัวที่กลายเป็นความคลั่งไคล้ปรารถนาในสิ่งที่ตาเห็น

คำถามเชิงวาทศิลป์เป็นกลวิธีที่ชักนำให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนประเด็นสำคัญ มนตรี ศรีรงค์ ใช้กลวิธีการตั้งคำถามแบบรำพึงกับตนเอง ซึ่งแสดงถึงความสนใจสภาพที่หาคำตอบแน่ชัดไม่ได้ ดังที่ถามถึงสาเหตุแห่งชะตากรรมของผู้คนในยุคที่โลกหมุนเร็วในบท “เงาสะท้อนบนประตูกระจก” (32 – 35) ว่า “หรือโลกหมุนเร็ว – แต่แก้วกว้าง” และ “หรือเพราะโลกหมุนเร็วหากแก้วกว้าง?” กวีตั้งคำถามแบบรำพึงกับตนเองเพื่อการคิดทบทวนว่าตลอดเวลาที่ผ่านมาของชีวิต ตนได้กระทำในสิ่งที่มีคุณค่าบ้างหรือไม่เพียงใด ดังกล่าวในบท “เพียงพริบตา” (142) ว่า “สาระใดบ้างมีหนอชีวิต?” คำถามของกวีกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ถุกคิดและย้อนมองตนเอง เพื่อจะได้เร่งคิดกระทำในสิ่งที่มีคุณค่าก่อนที่จะไม่มีโอกาสหรือหมดเวลาชีวิต ซึ่งไม่มีใครหยุดยั้งกฎธรรมชาติข้อนี้จึงได้ตั้งคำถามรำพึงถึงคำถามในบท “เหมือนเทือกบรรทัดจะร้องไห้” (114) ว่า “ใครช่วงชิงความตายได้อย่างไร?” เพื่อสื่อความตระหนักในความไม่เที่ยงแท้

มนตรี ศรีรงค์ ใช้องค์ประกอบที่ขัดกันเพื่อสร้างความประสานอย่างบริบูรณ์ในบทประพันธ์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ติดตาม กวีสื่อความขัดกันในลักษณะปฏิทรรศน์ ดังเห็นในบท “มีคนเดินผ่านมา” (21) กล่าวถึงเสียงเพลงในใจที่ร่ำร้องอยู่ในส่วนลึกของจิตใจ เสียงเพลงนั้น “อิงคะนิงอยู่ในความไม่มี อิงมีอันไร้เสียงใดดัง” เสียง “อิงมี” แต่กลับไร้เสียงดังสื่อถึงเสียงแห่งความเศร้า เหนงอย่างทุกข์ทนในตัวตนของบุคคล ซึ่งไม่สามารถบอกให้ใครรับฟังได้ และผู้อื่นก็ไม่มีทางได้ยินเสียงนี้ แต่ความเหงาเศร้าที่สั่งสมอยู่ภายในอย่างล้นเหลือนั้นก็ยิ่งเพิ่มความทุกข์ให้วุ่นวายอยู่ภายใน ดังกล่าวว่า “ยิ่งเงียบ – ยิ่งวุ่นวายอยู่ภายใน” แม้ว่าปัจเจกไม่ได้บอกกล่าวให้ใครรับฟัง แต่กวีรับรู้ความรู้สึกดังกล่าวผ่านดวงตาของผู้คนเหล่านี้ กวีเสนอภาพความไร้ตัวตนของบุคคลเหล่านี้ เพื่อสื่อสถานะที่ไร้ความสำคัญใด ๆ ในบท “ทั้งท่านแหละทั้งข้าพเจ้า” (64) ว่า “ทุกรอยเท้าก้าวไปล้วนไร้รอย ล่องลอยไปทั่วไร้ตัวตน” การก้าวเดินที่ไร้รอยเท้าสื่อความไร้ตัวตนของบุคคลสาเหตุของการไร้ตัวตนเกิดจากการสั่งสมความทุกข์ จนบาดเจ็บทางจิตวิญญาณ เหลือเพียงเศษวิญญาณ กวีสื่อว่าปัจเจกนั้นแม้ไร้ตัวตนในสายตาของสังคมก็ยังคงรับรู้ความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสของตนเองอยู่ตลอดเวลา

กวีใช้กลวิธีการลำดับความในบท “เพียงพริบตา” (138 – 142) เพื่อสื่อสัจธรรมของความเปลี่ยนแปลงตามลำดับเวลาของชีวิต โดยเน้นย้ำความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต สื่อความน่าเวทนาของชีวิต เริ่มด้วยความ “กระจ้อข่อย” ของมนุษย์ ต่อด้วยสภาพถูกความเหงา เศร้า เปล่าเปลี่ยว รุมเร้า และยังอ้างว้าง ไร้อำนาจ ไร้จุดหมาย ลงท้ายด้วยความไม่เที่ยงหรือความตาย ดังกล่าวว่า “เหมือนมอคเฒ่าหมูหรี - หนอชีวิต”

มนตรี ศรีรงค์ สร้างเอกภาพแก่บทประพันธ์ของเขาด้วยกลวิธีการลำดับเนื้อหาโดยการจัดกลุ่มบทกวีนิพนธ์ ที่เขียนต่อเนื่องด้วยการเชื่อมสัมผัสระหว่างบทในบทกวีนิพนธ์กลุ่มเดียวกัน อันมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า กวีแบ่งกลุ่มบทประพันธ์เป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ “ที่เห็นไม่เร้นหาย” “ยังเวียนว่ายให้รู้สึก” “ไม่เคยฝันไม่ทันนึก” “ว่าจะเป็นกันเช่นนี้” และ “บทส่งท้าย” ซึ่งในกลุ่มหลักนี้กวียังแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เช่น กลุ่ม “ที่เห็นไม่เร้นหาย” แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ “ถนนละม้ายสงเคราะห์” และ “ถนนละม้ายสงเคราะห์ – ตัดใหม่” ในกลุ่ม “ถนนละม้ายสงเคราะห์” กวีเขียนบทประพันธ์ต่อเนื่องกัน 7 บท และเชื่อมโยงต่อเนื่องด้วยการส่งสัมผัสระหว่างบทกวีนิพนธ์ที่กำกับชื่อไว้ในแต่ละบท ความต่อเนื่องของบทประพันธ์สร้างความเข้าใจในความคิดหลักแก่ผู้อ่าน ให้รับรู้เรื่องเล่าของกวีที่กล่าวถึงผู้คนบริเวณถนนละม้ายสงเคราะห์ และให้จินตภาพจากการสื่ออารมณ์ความรู้สึก การจัดกลุ่มบทกวีนิพนธ์ดังกล่าวสร้างลักษณะเด่นให้บทประพันธ์ของเขา และสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านในเรื่องราวของบทประพันธ์แต่ละกลุ่ม ที่กล่าวถึงผู้คนรอบข้างทั้งในชุมชนถนนละม้ายสงเคราะห์ บุคคลทั่วไปใน “สังคมออนไลน์” เพื่อนเก่า และคนรักเก่า ซึ่งล้วน

แตกต่างกันในความเป็นมา และการใช้ชีวิต แต่ทุกคนก็มีจุดร่วมกันคือไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีสังขารของชีวิตได้ ดังที่กวีกล่าวไว้ใน “บทส่งท้าย” ซึ่งมีเพียงบทเดียวคือ “เพียงพริบตา” (138 – 142) ที่เหมือนเป็นบทสรุปของเรื่องราวของผู้คนทุกชีวิตที่กวีกล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี้

เมื่อย้อนไปเปรียบเทียบผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์ของรูปแบบและเนื้อหากับการให้คุณค่าด้านการประกอบวัสดุของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ประจำปี 2550 ที่กล่าวว่า “ศิลปะในการนำเสนออยู่ที่การสรรคำและการเรียบเรียงลำดับภาพความคิดด้วยชั้นเชิงวรรณศิลป์ ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์และชวนคิด” ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะเด่นด้านการประกอบวัสดุหรือรูปแบบไม่ใช่เพียงแค่การสรรคำและการเรียบเรียงลำดับภาพความคิดเท่านั้น แต่พบว่าจุดเด่นของการเลือกใช้คำที่เป็นคำธรรมดาในชีวิตประจำวัน โดยไม่ได้ใช้อย่างตรงไปตรงมา แต่กระตุ้นให้คิดถึงความหนักหน่วงของปัญหา ประกอบกับการใช้ฉันทลักษณ์ ที่มีลักษณะการเขียนในรูปแบบของบทสนทนาและเรื่องเล่า โดยไม่คำนึงว่าต้องมีจำนวนคำในวรรคอย่างสม่ำเสมอ และใช้จังหวะอย่างอิสระ ร่วมกับการใช้สัญลักษณ์และโวหารความเปรียบ ที่เน้นดวงตาเป็นสัญลักษณ์หลัก อันเชื่อมโยงถึงการสื่อทัศนะในการมองโลกของกวี และสื่อความซับซ้อนทางความคิดและอารมณ์ อีกทั้งองค์ประกอบของบทประพันธ์ที่เน้นความประสานจากความขัดกันอันนำไปสู่ความประสานอย่างบริบูรณ์ การลำดับความที่สื่อความเชื่อมโยงทางความคิดและให้จินตภาพแก่ผู้อ่านได้ติดตาม และการลำดับเนื้อหาที่สร้างเอกภาพทางความคิดด้วยการจัดกลุ่มบทประพันธ์ สร้างลักษณะเด่นด้านการประกอบวัสดุให้รวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า ที่เชื่อมโยงกับการสื่อความคิดและอารมณ์ และทัศนะของกวีต่อบุคคลและสังคมร่วมสมัย ที่เขามองเห็นจากชุมชนเล็ก ๆ บนถนนละม้ายสงเคราะห์และที่ห่างไกลออกไปได้อย่างกลมกลืน ชวนคิด และก่อความสะเทือนอารมณ์ให้ผู้อ่าน

กล่าวได้ว่า แนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้า เป็นแนวคิดที่วิพากษ์วิจารณ์การดำรงชีวิตของคนร่วมสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โลกในดวงตาของมนตรี ศรีรงค์ เป็นโลกแห่งความเหงา เศร้า เดียวดาย เพราะปัจเจกบุคคลเอาแต่หมกมุ่นอยู่กับตนเอง ไร้สัมพันธภาพ แม้อยู่ท่ามกลางผู้คนหลากหลายก็ปิดกั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน กวีวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของผู้คนในสังคมด้วยการเผยลักษณะร่วมของความเป็นมนุษย์ทั้งด้านมืดและสว่าง แต่ก็ยังแสดงคุณค่าบางประการอันเป็นคุณความดีที่ให้ความหวัง แม้อยู่ท่ามกลางสถานการณ์อันลึ้มเหลว กวีมองโลกด้วยสายตาพินิจพิเคราะห์ ใส่ใจในปัญหาของเพื่อนมนุษย์และตนเอง เขาใช้บทกวีกระตุ้นให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการใช้ชีวิตในสังคม และมองปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความเข้าใจ ใส่ใจ วิเคราะห์ และหาทางออกก่อนที่จะหมดโอกาส กวีเน้นย้ำความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต เพื่อเตือนตนเองและเพื่อนมนุษย์ให้เร่งคิดค้นหาความหมายและกระทำสิ่ง

ที่มีคุณค่าก่อนช่วงเวลาอันแสนสั้นของชีวิตจะยุติลง เนื้อหาของบทประพันธ์ให้คุณค่าทางปรัชญา เน้นการสื่อสารธรรมของชีวิต โดยเฉพาะหลักทุกข์ อนิจจัง ซึ่งให้คุณค่าเป็นข้อเตือนใจตามหลัก ปรัชญาพุทธศาสนา การสื่อความหมายของบทประพันธ์ที่ให้คุณค่าทางปรัชญาอย่างชวนคิดนี้ กวีอาศัยชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ กระตุ้นการพินิจพิจารณา แม้ว่าคำที่ใช้จะเป็นคำธรรมดาและใช้ใน ชีวิตประจำวัน แต่กวีก็ไม่ได้ใช้คำเหล่านั้นอย่างตรงไปตรงมา กวีเลือกใช้คำประกอบกับการใช้ สัญลักษณ์ โวหาร องค์ประกอบที่สร้างความประสานจากความขัดกัน และการสื่ออารมณ์ด้วยการ แสดงภาพบรรยากาศ ความเคลื่อนไหว ความหยุดนิ่ง ที่กระตุ้นจินตภาพและกระทบอารมณ์ด้วย ชั้นเชิงวรรณศิลป์ ซึ่งชวนให้พิจารณาตีความอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาแนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของกวีท่านอื่นในช่วง เดียวกันและช่วงต่อไป เปรียบเทียบกับแนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์โลกในดวงตาข้าพเจ้าของ มนตรี ศรีขันธ์ เพื่อพิจารณาทัศนะในการมองโลกและชีวิตที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม ทั้งลักษณะร่วมและแตกต่างกัน หรือศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสำคัญในรวมบทกวีนิพนธ์เล่มอื่น ๆ ของมนตรี ศรีขันธ์ กับโลกในดวงตาข้าพเจ้า เพื่อดูพัฒนาการทางความคิดและทัศนะของกวีว่า เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร